

РЕЦЕНЗІЯ

член-кореспондента НАН України, доктора економічних наук, професора

КИЗИМА МИКОЛИ ОЛЕКСАНДРОВИЧА на дисертаційну роботу

ІСМАІЛОВА АЛТАНА ІГБАЛ ОГЛИ

«Обґрунтування стратегії розвитку територіальних громад в центральних регіонах

України», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань

28 «Публічне управління та адміністрування»,

спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертаційної роботи

Актуальність теми дисертаційної роботи Ісмаїлова А. І. огли зумовлена необхідністю вироблення науково обґрунтованих стратегічних орієнтирів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації влади, повномасштабної збройної агресії та необхідності повоєнного відновлення економіки України. Розпочата у 2014–2015 роках реформа децентралізації, що завершилася укрупненням громад у 2020 році, передала органам місцевого самоврядування значний обсяг повноважень і ресурсів, проте не забезпечила автоматичного вирівнювання соціально-економічних диспропорцій. Значна частина громад формувалася за адміністративно-територіальним принципом без урахування їхнього реального економічного потенціалу та фінансової спроможності, що породжує системну проблему управлінського та інвестиційного характеру.

Повномасштабне вторгнення російської федерації з 2022 року суттєво посилює ці диспропорції, спричинивши масову релокацію підприємств, руйнування виробничого потенціалу східних і південних регіонів та надмірне навантаження на приймаючі громади. У цьому контексті питання обґрунтування стратегічних напрямів розвитку територіальних громад через кластерний підхід та механізм індустріальних парків набуває виняткової практичної значущості. Обрання Черкаської області як об'єкта поглибленого аналізу є обґрунтованим вибором: Центральний регіон поєднує відносну безпекову стабільність, аграрно-промисловий тип економіки та суттєво відмінні за потенціалом і спроможністю громади, що робить його показовим кейсом для апробації пропонованих

методичних підходів і є вагомим аргументом на користь актуальності цього наукового дослідження.

Зв'язок теми дисертації з науковими програмами та напрямками

Тематика дисертаційної роботи узгоджується з науковими пріоритетами Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України. Дисертація виконувалась у межах науково-дослідних тем «Формування системи управління регіональними ринками теплової енергії» (№ д. р. 0121U113542, 2022–2024 рр.) та «Домінанти економічного та інфраструктурного структуроутворення резилієнтності якості життя населення України в умовах зовнішніх загроз» (№ д. р. 0125U001420, 2025–2026 рр.). Зв'язок дисертації з цими темами є чітко задекларованим і простежується у змісті роботи, зокрема у дослідженні резильєнтності територіальних громад, аналізі напрямів промислового структуроутворення та механізмів залучення інвестицій у регіональний розвиток.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, загалом характеризуються належним рівнем обґрунтованості та достовірності. Це підтверджується системним використанням сучасного методичного інструментарію дослідження, логічною послідовністю викладу матеріалу та узгодженістю отриманих результатів із сформульованими завданнями.

У першому розділі автором ідентифіковано особливості та проблеми економічного розвитку Черкаської області на основі широкої статистичної бази. Обґрунтованим є висновок про те, що область посідає 9–11-те місце серед регіонів за масштабом виробництва, але лише 21-ше місце за відношенням валової доданої вартості до загального випуску, що переконливо свідчить про низьке положення регіону у ланцюгах створення вартості та аграрно-сировинну спеціалізацію економіки. Методичний підхід до визначення територіальних громад як точок економічного зростання на основі матриці «територіально-демографічний потенціал – фінансова спроможність» є методологічно коректним, апробацію

здійснено на масиві 66 громад Черкаської області, що надає отриманим результатам емпіричного підґрунтя.

У другому розділі здійснено ґрунтовний аналіз світового та вітчизняного досвіду створення і розвитку індустріальних парків, а також законодавчого регулювання в Україні. Особливу увагу привертає обґрунтований автором висновок про те, що ключовим стримувальним фактором розвитку індустріальних парків є не відсутність стимулів, а низька якість менеджменту керуючих компаній і відсутність якірних підприємств. Цей висновок є оригінальним і практично значущим, оскільки переорієнтовує регуляторну дискусію з площини фінансових пільг у площину інституційного проектування.

У третьому розділі запропоновано та апробовано методичний підхід до оцінки ефективності створення індустріальних парків, що базується на системі 7 груп часткових показників (логістика, енергоресурси, тип території, керуюча компанія, якірне підприємство, спеціалізація, безпека) з інтегральною адитивною оцінкою за 10-бальною шкалою. Вагові коефіцієнти визначено методами прямого ранжування, бальної оцінки та парних порівнянь. Результати оцінювання 106 зареєстрованих в Україні індустріальних парків є переконливим емпіричним доказом: лише близько третини з них демонструють прийнятний рівень ефективності, а 62,3% позиціонують себе як універсальні – що підтверджує відсутність кластерної логіки при їх реєстрації. Обґрунтованою є і просторова модель регіонального кластера (три рівні: ядро, операційний пояс, регіональний рівень) та визначення Черкаської, Уманської, Смілянської і Чигиринської громад як пріоритетних для розміщення зернопереробного кластера.

Наукова новизна одержаних в дисертаційній роботі результатів

Наукова новизна дисертаційної роботи Ісмаїлова А. І. огли полягає у формуванні цілісного теоретико-методичного підходу до обґрунтування стратегічних напрямів розвитку територіальних громад Центрального регіону України на основі кластерного підходу та механізму індустріальних парків.

До найбільш вагомих результатів, що характеризуються науковою новизною, слід віднести такі. По-перше, вдосконалено структурно-логічну модель аналізу територіально-демографічного потенціалу та фінансової спроможності громад, яка, на відміну від наявних, формалізує причинно-наслідковий зв'язок між демографічними характеристиками та типом і фінансовою спроможністю громади. По-друге, розвинуто методичний підхід до визначення громад як точок економічного зростання в площині матриці «потенціал – спроможність» – це дозволяє об'єктивно позиціонувати всі громади регіону та обґрунтовано концентрувати управлінські й інвестиційні зусилля. По-третє, розроблено методичний підхід до оцінки ефективності індустріальних парків, що є, по суті, першою в українській практиці комплексною системою кількісного порівняння зареєстрованих об'єктів за відкритими даними. По-четверте, запропоновано методичний підхід до створення індустріальних парків на базі кластерних утворень, що послідовно поєднує розрахунок коефіцієнта локалізації виробництва, побудову ланцюга доданої вартості та вибір якірного виробника. По-п'яте, деталізовано структуру п'ятирівневого ланцюжка переробки зернових культур з диференціацією маржинальності кожного рівня, що є практично орієнтованим і безпосередньо пов'язаним із визначенням перспективної спеціалізації кластера.

Заявлена новизна окреслених результатів відповідає дійсності та має необхідне теоретичне та практичне підґрунтя та належне наукове обґрунтування.

Практичне значення результатів дисертаційної роботи

Результати дисертації мають виражене практичне значення, підтверджене і актами про впровадження. Регіональним відділенням Українського союзу промисловців і підприємців у Харківській області впроваджено методичний підхід до оцінки ефективності індустріальних парків при підготовці аналітичних матеріалів та формуванні пропозицій щодо кластеризації промисловості регіону. Савинською селищною військовою адміністрацією Ізюмського району Харківської області використовується методичний підхід до визначення громад як точок

економічного зростання (довідка № 01-09/303 від 30.07.2026 р.). Це свідчить про дієвість запропонованих рішень в умовах воєнного часу та відновлення.

Апробація результатів дисертаційної роботи

Основні наукові результати дисертації висвітлено у 13 наукових працях, зокрема: 1 статті у виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science, 9 статтях у фахових виданнях України категорії «Б», 3 тезах доповідей у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій. Публікації загалом відображують всі основні положення новизни дисертаційної роботи, відповідають ним за змістом, що свідчить про їх належне оприлюднення. Публікаційна активність і тематичне охоплення праць відповідають вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії та надають здобувачу право публічного захисту.

Структура, обсяг та оформлення дисертаційної роботи

Дисертаційна робота виконана українською мовою з дотриманням вимог наукового стилю викладу. Робота складається з анотації (українською та англійською мовами), вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (192 найменування) та 5 додатків. Загальний обсяг тексту – 255 сторінок; робота містить 48 таблиць і 47 рисунків. Структура дисертації є збалансованою та відповідає поставленим меті і завданням.

Перший розділ присвячено ідентифікації проблем економічного розвитку Черкаської області та методичним підходам до визначення громад – точок зростання і обґрунтуванню кластерного підходу як стратегічного напрямку їх розвитку. Другий розділ узагальнює світовий та вітчизняний досвід і законодавче регулювання у сфері індустріальних парків. Третій розділ містить методичний підхід до оцінки ефективності індустріальних парків, результати його апробації та стратегічні рекомендації щодо розвитку громад Черкащини. Оформлення дисертації відповідає вимогам наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Дискусійні положення та зауваження

Ретельне ознайомлення з текстом дисертаційної роботи дозволяє висловити ряд зауважень і питань дискусійного характеру, що не знижують загальної позитивної оцінки роботи, але можуть бути предметом уточнення під час захисту.

По-перше, в роботі заявлено дослідження «центрального регіону» у множині (назва дисертації), однак поглиблений аналіз зосереджено виключно на Черкаській області. Це методологічне звуження є зрозумілим і певним чином виправданим – автор сам пояснює вибір Черкащини як типового представника Центрального регіону, – однак формальна невідповідність між широко заявленим об'єктом і фактично обраним кейсом потребувала б або коригування назви (наприклад, «...в центральному регіоні України»), або більш розгорнутого порівняльного аналізу із залученням Кіровоградської чи Полтавської областей.

По-друге, у роботі висунуто й «частково доведено» гіпотезу про вплив територіально-демографічного потенціалу на фінансову спроможність громад. Було б доцільно більш чітко в тексті роботи розмежувати та пояснити, які саме частини гіпотези є доведеними, а які спростовані, чи залишаються на рівні припущення.

По-третє, методичний підхід до оцінки ефективності індустріальних парків ґрунтується на вагових коефіцієнтах, отриманих шляхом анкетування фахівців. Це є стандартним і прийнятним методом. Однак у роботі було б доцільно більш чітко висвітлити склад і критерії відбору експертної вибірки: кількість залучених експертів, їхній фаховий профіль і рівень компетентності, процедуру перевірки узгодженості їхніх оцінок, для покращення можливостей відтворюваності методу і підтвердження його результатів.

По-четверте, обґрунтування застосування «індійсько-китайської моделі» кластерного розвитку для Черкаської області є привабливою ідеєю, але потребує більш детального порівняльного аналізу умов, за яких ці моделі успішно функціонували в контексті, суттєво відмінному від умов воєнної економіки та постдецентралізаційного управління в Україні.

Зазначені зауваження не мають принципового характеру і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, а можуть бути настановами у майбутніх дослідженнях здобувача.

Щодо дотримання принципів академічної доброчесності

Результати перевірки дисертаційної роботи на текстові запозичення свідчать про відсутність порушень академічної етики. У роботі не виявлено ознак плагіату, фабрикації або фальсифікації результатів дослідження. Використані в роботі наукові положення, ідеї та аналітичні матеріали інших авторів супроводжуються належними бібліографічними посиланнями на джерела, що відповідає загальноприйнятим вимогам академічного цитування. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій простежується особистий внесок здобувача.

Висновок

Дисертаційна робота Ісмаїлова Алтана Ігбал огли на тему «Обґрунтування стратегії розвитку територіальних громад в центральних регіонах України» за своїм змістом відповідає спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». Тематика дослідження узгоджується з сучасними науковими напрямками у сферах публічного управління, регіональної економіки та місцевого самоврядування.

Зміст дисертаційної роботи характеризується належним рівнем наукової обґрунтованості, методологічною цілісністю та логічною послідовністю викладення матеріалу. У роботі комплексно розглянуто теоретичні, методичні та прикладні аспекти обґрунтування стратегічних напрямів розвитку територіальних громад на основі кластерного підходу та механізму індустріальних парків. Отримані результати мають як теоретичне, так і практичне значення, підтверджене актами про впровадження.

Дисертаційна робота є самостійною завершеною науковою працею. Автор продемонстрував здатність до системного аналізу складних соціально-економічних

процесів регіонального рівня, використання сучасного методичного інструментарію та формулювання обґрунтованих наукових висновків і практичних рекомендацій.

Дисертація оформлена відповідно до вимог наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Дисертаційна робота за актуальністю, науковою новизною та практичною цінністю повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в пп. 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

На основі цього вважаю, що Ісмаїлов Алтан Ігбал огли заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент:

головний науковий співробітник
сектору промислової політики та інноваційного розвитку
відділу промислової політики та енергетичної безпеки
Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку
НАН України,
член-кор. НАН України,
доктор економічних наук, професор

Микола КИЗИМ

Підпис засвідчую: вірно
вчений секретар НДЦ ІПР НАН України

Надія БЄЛКОВА

